

Fru Rovsings Mindelegat.

Liste over indkomne Bidrag til Uddannelsen af
kvindelige Haandværkere.

Indsamlet i Kvindelig Læseforening:

Under Mærket T. R. 400 Kr., Kvindelig Læseforening 50 Kr., Dansk Kvindesamfund 50 Kr., Ragnhild Goldschmidt 5 Kr., Frk. Kirstine Fredriksen 5 Kr., Benedikte Arnesen Kall 5 Kr., Elisabeth Grundtvig 5 Kr., Benjamine Hansen 2 Kr., Helga Vestergaard 5 Kr., D. Neergaard 2 Kr., Marie Andersen 1 Kr., Caroline Benzon 2 Kr., Hedvig Fibiger 2 Kr., Kristiane Krohn 2 Kr., Margrethe Møller 2 Kr., Maria Arnesen 3 Kr., I. Lyngbye 5 Kr., Fru A. Stampe-Feddersen 5 Kr., Cand. jur. G. Feddersen 5 Kr., Johanne Krebs 5 Kr., O. Ring 2 Kr., Antonie Christensen 2 Kr., Fru Annie Carlsen 2 Kr., Juliane Hammer 2 Kr., Benedikte Christensen 2 Kr., M. Krenchel 2 Kr., Fru A. Alberti og Frk. S. Alberti 50 Kr., R. Heckscher 10 Kr., I. Ursin 2 Kr., Alexandra Richardt 2 Kr., Marie Rosenhoff 3 Kr., Anna Klingberg 100 Kr., Mgd. Buch 5 Kr., E. Faaborg 1 Kr., V. Müller 5 Kr., Kristiane Iversen 2 Kr., Helene Baumann 2 Kr., E. Hornemann 1 Kr., Frk. M. og C. Rist 20 Kr., Fru F. Kalmer 3 Kr., M. Holtermann 2 Kr., Nicoline Kornerup 2 Kr., Sofie Horten 2 Kr., Engelline Verdellin 1 Kr., M. Ørsleff 2 Kr., R. Kayser 1 Kr., N. Mortensen 1 Kr., Harriet Siesby 2 Kr., Henriette Dithmar 30 Kr., Henriette Sten 2 Kr., A. Nyholm 2 Kr., A. Frigast 1 Kr., Ina Lange 2 Kr., Henriette Nielsen 1 Kr., A. Vedel 10 Kr., J. Dessauer 1 Kr., Dorette Mühlertz 2 Kr., Admiralinde Wulff 5 Kr., C. Naumann 1 Kr., P. C. G. 2 Kr., Hedvig Zoffmann 2 Kr., Th. Hornemann 2 Kr., Anna Kornerup 2 Kr., Birgitte Møller 2 Kr., Fru E. Nitsche 5 Kr., Frk. Th. Carstensen 5 Kr., Frk. Hanne Adler 25 Kr., Frk. C. Sannom 2 Kr., Emilie Klein 2 Kr., Kirstine Olsen 5 Kr., Fru Louise Drewsen f. Collin 6 Kr., Emilie Kramp 2 Kr., A. Lund 5 Kr., Ida Falbe Hansen stud. mag. 5 Kr., U. Knudsen 1 Kr., Frk. Anna Andersen 2 Kr., Fru H. Andræ 50 Kr., Frk. Elise Laursen 10 Kr., Frk. Emma Klingefeldt fra München 10 Kr., Frk. E. Oppermann 4 Kr., Fru Anthonore Christensen, f. Tscherning 5 Kr., Camilla Collet Til Minde om min gamle kjære Fru Rovsing 20 Kr., Susanne Rubin 2 Kr., Johanne Neergaard 1 Kr., M. Wigelsen 2 Kr., Fru Eline Prytz 10 Kr., P. Helmann 10 Kr., Camilla Jensen 3 Kr., Frk. Cathrine Madsen 2 Kr., Kontorchef Rubin 5 Kr., Fru S. de la Laing 2 Kr., Fra Bøssen i Kvindelig Læseforening 3 Kr. 54 Øre, Summa 1063 Kr. 54 Øre.

Indkommen paa Dansk Kvindesamfunds Kontor:

I Følge Bestemmelse af afdøde Fru Rovsing 400 Kr., Frk. Constantin Hansen 5 Kr., Frk. Pontoppidan 5 Kr., Ane Kirstine Andersen, Vejby Mølle, Skive 10 Kr., Grosserer Carl Larsen 20 Kr., Summa 440 Kr. Ialt 1503 Kr. 54 Øre.

Bidrag modtages fremdeles paa Dansk Kvindesamfunds Kontor, Studiestræde 1, hver Dag mellem 12—2.

De københavnske Kommunelær- rerinders Løn.

Under denne Overskrift har Hr. Kontorchef Rubin i Januarhæftet af „Kvinden og Samfundet“ gjentaget og yderligere fastslaaet sine Udtalelser om denne Sag fra Mødet i „Dansk Kvindesamfund“ den 7de December 1888. I den Anledning maa det maaske være mig tilladt at komme med et Par Bemærkninger. Men først maa jeg forudskikke, at naar jeg tager Del i Diskussionen om denne Sag, da er det ikke i den Tanke, at en saadan Diskussion *for nærværende Tid* kunde faa praktiske Resultater, thi jeg ved vel, at denne Sag kun er et enkelt Led af et større Samfundsspørgsmaal og først vil faa sin Løsning sammen med saa mange andre sideordnede Spørgsmaal, naar Tiden kommer. Men jeg tror dog, at ethvert Bidrag til en bedre Forstaaelse af denne Sag vil have Betydning, da selve det store økonomiske og sociale Spørgsmaal jo dog er sammensat af en Række mindre, som hvert for sig have Betydning som Dele af det hele.

Hr. Rubin hævder, at ved *personligt* Arbejde ydes Vederlaget ikke blot „i Forhold til det ydede Produkt, men ogsaa under Hensyn til den *Person*, der har foretaget Arbejdet“. Og han tilføjer: „Dette gjælder ikke blot mellem Mand og Kvinde, men ogsaa mellem Mand og Mand“. Det forstaaer jeg ikke! Ja, at det gjælder mellem Mand og Kvinde, det ved jeg; men at det gjælder mellem Mand og Mand, det har jeg aldrig set. Selv et saa tilsyneladende tydeligt Exempel som „Ministeren og Daglejeren“ kan ikke overbevise mig. Jeg har kun set, at Samfundsordningen er denne, at de *forskjellige Stillinger* lønnes forskjellig, altsaa selvfølgelig ogsaa Ministerens og Daglejerens. Men lad os tænke os en Minister, som af en eller anden Grund, vi kunne jo være høflige imod ham og tænke os meget ideale Grunde (husk paa Grev Tolstoy), gav sig til at være Daglejer. Mon Samfundsordningen da vilde have den Agtelse for hans *Person*, at den som Dagløn vilde tilstaa ham noget lignende, som hans Ministergage indbragte ham? Det tror vist ingen af os. Nej— hans *Person* vilde i Lønspørgsmaalet være ligegyld-

dig; men hans Stilling — Daglejerstillingen — vilde blive lønnet i Forhold til, hvor meget og hvor godt Arbejde han som simpel Arbejder kunde præstere. Og om vi tænke os det omvendte Forhold, saa vilde nøjagtig det samme gjentage sig der: Var det umuligt i et demokratisk Land at tænke sig, at en Arbejder kunde — om end maaske gradvis — ved erhvervet Dygtighed eller af andre Grunde naa en Ministers Stilling? Hvad indtræder saa? Vil han i saa Fald blive lønnet efter samme Skala, som da han indtog Arbejderens Stilling. Nej, sikkert ikke! Hans Person vilde i Lønspørgsmaalet være ligegyldig; man vilde lønne ham efter den Stilling, han nu indtog, og man vilde aldeles ikke tage Hensyn til, hvilken Stilling han tidligere havde indtaget. — Nej, der gjøres ringe Forskjel paa Mand og Mand, men der gjøres Forskjel paa Stilling og Stilling, og Mændene lønnes derefter. *Men der gjøres Forskjel paa Mand og Kvinde, selv om Stillingen er ganske den samme.* Og det er denne Forskjel, jeg tilvisse tror, en Gang vil forsvinde, hvornaar, det er jeg ikke Profet nok til at kunne se.

Naar Hr. R. dernæst nævner, at det samme Arbejde lønnes forskjellig i forskjellige Lande og saa overfører dette Forhold paa Forholdet mellem Mand og Kvinde, saa forekommer denne Overførelse mig lidt mærkelig. Det lyder for mine Øren, som om nogen f. Ex. sagde: *Fordi* Arbejdslønnen er langt lavere i Frankrig end i andre Lande, *derfor* skulle de franske Kvinder have lavere Løn end de franske Mænd. Var Arbejdslønnen særlig lav i Frankrig, saa vilde vel et saadant Forhold trykke baade de franske Mænd og de franske Kvinder, og jeg forstaar derfor ikke den Slutning, at de af den Grund skulde have lavere Løn.

Det Vaaben, der hyppigst anvendes mod Principet: *samme Løn for samme Arbejde*, og som ogsaa Hr. R. i stor Udstrækning har benyttet, er, at Arbejdet bør lønnes efter Behovet, og at Mands og Kvindes Behov er forskjelligt, hvorfor ogsaa deres Løn bør være forskjellig. Lad os derfor ogsaa undersøge dette Behov lidt nærmere. Som Hovedgrund til Mandens større Behov nævnes jo sædvanlig, at han er Familieforsørgeren. Men — efter at Hr. Overretssagfører Høgsbro paa given Foranledning paa Mødet i D. Kv. S. oplyste, at *begge Forældrene* efter Loven have lige Forsørgelsespligt mod Børnene, undrer det mig at se Hr. R. skrive: „Hvordan man vil komme til at stille

sig, naar det bliver saaledes, at ikke blot Manden, men ogsaa Hustruen skal forsørge Familien, bliver et Spørgsmaal for sig, der ikke ligger for“. Det forekommer mig, at dette netop er et Spørgsmaal, der ligger for, eftersom Hustruen dog altsaa allerede — efter Loven — har en ikke lille Del af Familieforsørgelsen. Dertil kommer, at vi have en Lov om gift Kvindes Raadighed over, hvad hun selv erhverver, og at Spørgsmaalene om Ægtefællernes formueretlige Stilling debatteres ivrig. Hvem ved, hvor længe det varer, inden en Omordning kommer.

Men selv om vi holde os til „Samfundssædvanerne“, som jo dog ogsaa ere underkastede Forandringens Love, at Manden er Familieforsørgeren, ere vi saa ogsaa visse paa, at han virkelig er det i det overvejende Flertal af Hjem? Hr. R. taler om „moderne og kultur-mæssige Bestræbelser, der gaa ud paa saa vidt muligt at skaane Hustruen og Moderen for en Opgivelse af Hjemmet til Fordel for Erhvervet“. — Er det kun mig, der ikke kjender disse Bestræbelser? Jeg maa tilstaa, at jeg ikke ved, hvortil der sigtes. Men derimod har jeg i en Aarrække paa temmelig nært Hold iagttaget, hvorledes netop i de brede Lag Hustruen af Forholdenes Magt tvinges til at tage en meget stor Part af Forsørgerens Pligt paa sig for at opretholde Hjemmet. Ogsaa af den Grund maa man inderlig ønske Kvinders Adgang til Erhverv betydelig udvidet; thi som Forholdene nu ere, ere disse Hustruers Arbejdsmarked saa indskrænket og derfor ogsaa saa overfyldt, at en Mængde af dem maa ty til Fattigvæsenet blot for at existere med deres Børn. Men ville vi aabne dem nye Erhvervskilder, da nytter det ikke at byde dem saa lav en Løn for deres Arbejde, at de dog ikke kunne existere; thi derved bringes de kun fra Dyren i Halmen. Jeg giver selvfølgelig Hr. R. ubetinget Ret i, at „fremfor alt bør Hustruens og Moderens Hovedvirksomhed i alle Samfundslag være i og for Hjemmet“; men netop derfor er det ogsaa absolut nødvendigt, at det Erhverv, hun af Forholdene er tvungen til at søge (vel netop for Hjemmets Skyld), at det lønnes saa godt som muligt. *Jo daarligere det lønnes, des mere maa hun nemlig arbejde, desto længere Tid maa Hjemmet savne hendes personlige Nærværelse og personlige Støtte.*

Det sidste Argument, at Kvindearbejdet skulde trække Mandslønnen ned, lader det til, at Hr. R. ikke selv lægger synderlig Vægt paa; men hvorfor saa nævne det? — Hvis det

er et Argument, som har nogen Betydning, saa skulde altsaa virkelig Strømningen gaa i Retning af: Samme Løn for samme Arbejde. Men hvis det er Tilfældet, hvad jeg ganske vist ogsaa tror, hvorfor saa ængste sig for en uheldig Konsekvens, som sikkert aldrig vil indtræde. For Mændenes Vedkommende gaar Strømningen jo stærkt i Retning af Organisation og Sammenhold netop for at forhindre Arbejdslønnen fra at være underkastet den vilde Konkurrence. Denne Mændenes Sammenhold og Respekt for deres eget Arbejdes Værd, skulde den virkelig blive mindre, hvis Kvinderne vilde være med? Vi Kvinder trænge netop haardt til en lignende Respekt for vort eget Arbejde, saa vi ikke falbyde det til den laveste Pris. Naar Mænd og Kvinder enedes om at værne Arbejdet mod dem, der uden Hensyn til det heles Vel, blot for i Øjeblikket at faa fat i noget, underbyde deres Arbejdsfæller, saa tror jeg ubetinget, at meget vilde være naaet. Og jeg er vis paa, at Strømningen gaar i denne Retning, saa jeg nærer aldeles ingen Frygt for, at Fordringen om samme Løn for samme Arbejde skal trække Arbejdslønnen ned, lige saa lidt som jeg deler Hr. R.s Frygt for, at en Udbyden af Kommunelærerindernes Arbejde efter de almindelige Grundsætninger for Kjøb og Salg af Varer skulde føre til, at Lærernes Løn vilde blive trukket ned til Lærerindernes. Hvis en Lærer ved Kjøbenhavns Kommuneskole som højeste Løn kun kunde opnaa 1700 Kr., tror jeg nok, at Konkurrencen fra den Side vilde mindskes betydelig.

Endnu blot et Par Ord om denne specielle Sag, Kommunelærerindernes Løn. — Der tales saa meget om, at Behovet er forskjelligt for Mand og Kvinde og forskjelligt for Folk paa forskjellige Samfundstrin. Men mener Hr. R. dog ikke, at til en Lærerindes Behov maa høre *et Hjem*? Man lønner Læreren saaledes, at han kan stifte et Hjem; men man lønner en Lærerinde saaledes, at hun, hvis hun ingen andre Hjælpekilder har, som Formue, Slægtninge eller meget nære Venner, som hun kan danne Hjem sammen med, er nødt til at bo i et Pensionat hele sit Liv. Det lyder ganske vist stort, at „en enlig Kvinde“ kunde have 1600 Kr. i Løn, og for den Sum kunde hun vel nok med Sparsommelighed danne sig et Hjem. Men vi maa ikke glemme, at naar hun bliver gammel og ikke længere er arbejdsdygtig, saa er den højeste Pension, hun kan opnaa, 1066 Kr., og maaske mange maa nøjes med den lavere, 800

Kr. Af en saadan aarlig Indtægt kan hun intet Hjem danne, tilmed hvis hun — som rimeligt er — efter saa anstrængende en Gjerning kan trænge til Pleje i sin Alderdom.

De 1600 Kr., som hun *en Tid af sit Liv* havde i Gage, har hun derfor ikke Lov til at bruge; der maa gaa ikke saa lidt fra til Hjælp for Pensionen til de gamle Dage. Og derfor er den Lærerinde, som helt er henvist til sig selv, og som maa-ske ikke har været saa heldig at finde en ligestillet, med hvem hun sympatiserede saa fuldt, at de to kunde danne Hjem sammen, i Reglen henvist til at leve sit Liv i et Pensionat, baade mens hun er i sin Gjerning, og naar hun bliver gammel. Idet Læreren -- hvad Lønnen angaar — virkelig kan skaffe sig et Hjem, saa er ogsaa hans Garanti for de gamle Dage betydelig større end en Lærerindes. Han har sandsynligvis Børn, der under almindelige Forhold ikke ville lade ham leve et ensomt og uhyggeligt Liv paa hans gamle Dage, medens Lærerinden er „en enlig Kvinde“; det er den store Forskjel.

Jeg er Hr. R. taknemlig for hans Paavisning af, hvorledes netop det, at Kvinder faa Adgang til flere Erhverv, svækker Konkurrencen og hjælper til at dygtiggjøre dem, ligesom den ogsaa i al Almindelighed vil fremkalde en Forøgelse i Rigdommen, og at Kvinderne, naar de blive bedre stillede i økonomisk Henseende, ikke længere ville falde Mændene til Byrde. Ja, jeg vil gaa videre endnu! Jeg tror, at naar Kvinderne var friere stillede i økonomisk Henseende, havde lært et Arbejde, hvorved de kunde ernære sig, saa de altsaa ikke var tvungne til at gifte sig *for at blive forsørgede*, saa vilde vi faa flere og bedre Ægteskaber, end vi nu have, flere, fordi Mændene ikke vilde være saa bange for at gifte sig af Frygt for denne Forsørgelsespligt, og bedre, fordi i hvert Fald Forsørgelsestanken var borte ved Indgaaelsen af Ægteskabet.

Til Slutning vil jeg blot have Lov til at understrege Hr. R.s Ord, at man lige saa lidt kan berøve Kvinden som Manden en af de uomtvisteligste Menneskerettigheder, *Retten til at arbejde for at leve*; men denne Menneskeret have Kvinderne ikke fuldt, saa længe deres Arbejde i mangfoldige Grene lønnes saaledes, at de umulig kunne leve deraf. Masser af Kvinder berøver Samfundet denne „uomtvistelige Menneskeret“ og tvinger dem derved til at gaa til Grunde. Ethvert Forsøg paa at lønne Kvinder bedre end hidtil, ethvert lille Skridt i Retning af: *samme*

Løn for samme Arbejde er derfor ogsaa et Skridt hen imod alle Kvinders „uomtvistelige Menneskeret“.

Anne Bruun.

Undertegnede er ganske enig med Frøken Bruun i, at naar en Kvinde og en Mand udføre det samme Arbejde, da bør Kvinden ikke lønnes lavere, fordi hun er Kvinde. Hvorvidt en Familieforsørger bør have et Tillæg til sin Løn, fordi han er Familieforsørger, er et Spørgsmaal, der ikke ligger for. Thi saa vidt mig bekjendt, har ingen for Alvor stillet Forslag om, at en gift Embedsmand under Kjøbenhavns Magistrat bør lønnes bedre end en ugift, en ugift Borgmester ringere end en gift. Dette Spørgsmaal vedkommer ikke Kvindesagen og kan ikke løses ud fra de Synspunkter, der ere bestemmende for denne. Nej, det Spørgsmaal, der ligger for, er dette, om det er retfærdigt, forsvarligt og humant at lønne en Lærerinde, der er Enke og har syv Børn at forsørge, ringere, end man lønner en ugift Lærer for det samme Arbejde.

Hr. Rubin mener, at sætter man Mand lig Familieforsørger, Kvinde lig Ikke-Forsørger, har man ramt Retfærdigheden i grove Træk, men en saa grovkornet Retfærdighed falder grumme lidt i Traad med Kvindesagen. Ved Hjælp af den kunde man faa Bugt med det meste af Kvindebevægelsen. Havde Hr. Rubin levet i 1845 eller 1857, da maatte han ud fra sit Begreb om Retfærdighed og Humanitet være bleven en Modstander af Kvinders lige Arveret med Mænd. Hr. Rubin anlægger samme Synspunkt som Hr. Strindberg. Thi hvad vil Hr. Strindberg? Han vil holde Kvinden ude fra Mandens Arbejdsmarked, d. v. s. fra de bedre lønnede Beskæftigelser, fordi Manden er Familieforsørger. Det er humant at stille Manden bedre end Kvinden, fordi Manden er Familieforsørger. Dette er Hr. Strindbergs Grundbetragtning, det er ogsaa Hr. Rubins. Hr. Strindberg vil ikke lade Kvinden slippe ind paa Mandens Arbejdsmarked. Hr. Rubin vil nok lade hende slippe ind, men hun maa ikke være ubeskeden, hun maa ikke forlange Mandens Løn. Men har Hr. Rubin Ret i sin Betragtning, med hvad Ret skulde man da kunne afvise Hr. Strindbergs Følgeslutning?

Rom blev ikke bygget paa én Dag, og Kvindebevægelsen naar ikke sit Maal med ét Skridt. Udviklingen er paa mange Omraader den, at Kvinden trænger ind paa Mandens Arbejdsmarked ved at underbyde denne, ved at udføre det samme Arbejde til en ringere Pris. Men hvad er Følgen? Næppe nogen anden end den, at ogsaa Mandens Løn synker. Dette er, som Hr. Rubin selv har udviklet, Kvindebevægelsens beklagelige Følge. Men denne Følge vil indtræde i desto større Omfang, jo mere Kvinden er besjælet af Hr. Rubins Tankegang. Kræv ikke samme Løn som Manden, det vilde være inhumant — siger Hr. Rubin til Kvinden. Jeg vilde foretrække at sige det modsatte: Forlang, saa vidt det staar i Din Magt, samme Løn som Manden, dette er humant, derved tjener Du bedst det Fag, Du gaar ind i, tjener bedst de Mænd i dette Fag, der ere Familieforsørgere. Thi jo raskere Du er til at underbyde Manden, desto mere trykker Du Lønnen, ogsaa for de Mænd, der ere Familieforsørgere.

Man kan meget vel paaskjønne, at Københavns Kommune *forholdsvis* giver sine Lærerinder gode Lønninger og dog være grunduenig med Hr. Rubin. Thi, som Frøken Anne Bruun siger, ét er, hvad der for Øjeblikket kan opnaas, et andet, hvad der i og for sig er rigtigt og retfærdigt. Er Kvindebevægelsens Grundbetragtning: Lige Ret for Mand og Kvinde — Lighed for Loven — rigtig, da har Hr. Rubin Uret. Hr. Rubin fortæller os, at vi ere paa Siden af Spørgsmaalet (jfr. S. 90), men vi kunne ikke anerkjende, at han stiller Spørgsmaalet rigtig. Ellers vilde han næppe forsvare Berettigelsen af for Kvinden at fastholde en Undtagelseslov, som ikke gjælder mellem Mand og Mand.

Paul Sveistrup.

Kvindelige Gartnere.

I et tidligere Nummer af Tidsskriftet omtaltes, at der flere Steder i Landet lægges an paa at oplære Kvinder til Gartneri. Da der er ytret Tvivl om, at dette Arbejde ligger for Kvin-

fjærnt fra hans Digterkald, og skulde der være nogle af disse Enkeltheder, hvor en og anden mener at skulle udtale sig anderledes i Kraft af større faglige Autoriteter, saa vilde det være smaaligt at tage Maal paa Bjørnsons Indlæg og dets Virkning med en saadan Alen.

For at nævne en Enkelthed, som mange utvivlsomt ville tage op, og endog mene deri at finde en stor Fare for Ungdommen: Bjørnson ser ved flere Lejligheder Sædelighedens Fremgang gjennem Evolutionstheoriens (Udviklingslærens) Øjeglasse, og naar man nu ikke hylder denne, men betragter dens Udbredelse som Vildledelse, saa vil man ikke have Sædeligheden støttet med Argumentation af denne Slags. Jeg skal ikke her prøve at imødegaa denne Ængstelighed, men blot bemærke, at selv om man ikke gaar med paa Evolutionsteorien som *Helhed*, saa have Mænd som Darwin paavist mangen en *Enkelthed*, som ikke kan bestrides, og det turde være, at det netop er saadanne, der dukke op i denne Del af Bjørnsons Argumentation.

Men fortjener Bjørnson ikke Utak, fordi han i den Grad har villet, at intet skulde forsømmes, at han har begivet sig ind paa Omraader, som til Dels ligge uden for hans egentlige Livsopgave, saa kan der næppe tænkes nogen, for hvem ikke Bjørnsons Ord faa Vægt, naar han fører Argumentationen over paa sit eget, navnlig hvor han bringer *Skjønhedslængslen* ind i den. Mens man her lytter til hans Tale, drager den fagre Skare fra den Skjønhedsverden, han som faa har malet, forbi ens Syn og stræber at indelske det, som det er Bjørnson saa inderlig magtpaaliggende at faa ind. Det er dog ikke i nogen stor Del af Bogen, at Bjørnson ligesom slaar paa Skjønhedsstrængen; men naturligvis klinger der jævnt hen noget af den. Dette skal derfor heller ikke her nævnes vidtløftig, men Vægten deraf bliver lige stor; thi Sagen er, at den Mand, der her er Bannerfører for Sædeligheden, er en af dem, der ledede Tusinders Skjønhedslængsel ad de Veje, der altid gaa højere og renere. *De Veje kunne ikke skilles fra sædelig Renhed.*

Hvad Enkeltheder angaar, giver Bjørnson mangt et godt Raad; men man bør søge det i dets Sammenhæng; Bogen er ikke vidtløftig.

Ganske særlig kan det nok siges, at hans Raad er rettet til *Kvinderne*, som han helt igjennem hævder som dem, der

baade have udrettet og kunne udrette mest i Sædelighedssagen; og han forsømmer ikke at gjøre begge Dele: baade at pege ad de Veje, ad hvilke Kvinderne fremdeles og stærkere end hidtil kunne virke til denne Sags Fremme, og tillige at sige dem visse andre Ting, som de maa gjøre og lade, for at de ikke selv paa anden Vis skulle lægge Hindring i Vejen for deres egen Virksomhed i denne Retning, saasom Erhvervelsen af personlige Dygtigheder, Nedstemning af Fordringer om Luxus og Bekvemmeligheder, Anvendelsen af passende Klædedragt m. m.

Til Kvinderne, som i Sædelighedssagen ere de afgjørende, lyde Bjørnsons Ord i Grunden:

Nu kom I saa vidt! Men I maa videre!

Poul la Cour.

De kjøbenhavnske Kommunelærerinders Løn.

Spørgsmaalet om de kjøbenhavnske Kommunelærerinders Løn, i Forhold til Lærernes, plejer man hyppig at blive hurtig færdig med ved den Betragtning, at for lige godt Arbejde skal der ydes samme Løn, og at det derfor er uretfærdigt, at Lærere og Lærerinder faa forskjellig Løn.

Begyndelsesgagen for fast ansatte Lærere og Lærerinder er nemlig 1400 Kr. aarlig, men hines Gage kan stige til 2500, disses kun til 1600 Kr. aarlig.

Det maa imidlertid erindres, at under den bestaaende økonomiske Samfundsordning bliver ved alt *personligt* Arbejde Vederlaget ikke blot givet i Forhold til det ydede Produkt, men ogsaa under Hensyn til den Person, der har foretaget Arbejdet. Dette gjælder ikke blot mellem Mand og Kvinde, men ogsaa mellem Mand og Mand. Det beror paa, at det menneskelige Arbejde ikke kan betragtes som en Vare, løsreven fra Mennesket, thi det har Menneskets Existens som Formaal, og ved dets Betaling maa der derfor ogsaa gjøre sig det Hensyn gjældende, hvad Samfundssædvanen anser for de nødvendige Exi-

stensbetingelser for Arbejderen. Et vist Kvantum af Varer som Kaffe, Sukker, Korn betales, naar Arten er den samme, omtrent ens i alle Lande, men en Læges Honorar er højst forskjelligt hos de forskjellige Folkeslag; en Operation, der foretages lige godt af en tysk og en engelsk Læge, vil Englænderen faa langt bedre betalt end Tyskeren paa Grund af Levofodens Forskjellighed, d. v. s. paa Grund af, at det engelske Samfund anlægger et højere Budget for en Læge end det tyske. Man vil finde den samme Forskjel hos alle personlige Arbejdere, lige fra Ministeren til Daglejeren. Selv om Arbejdet vitterlig er det samme, og selv om det Kvantum Fødevarer m. m., man kan indkjøbe for et vist Pengebeløb, i tvende Lande er ens, ville dog Lønsatserne kunne være væsentlig forskjellige paa Grund af Samfundssædvanerne.

Overføre vi altsaa dette paa indenlandske Forhold og paa Forholdet imellem Mand og Kvinde, vil det sige, at det samme Arbejde, udført af en Mand og en Kvinde, betales forskjellig, naar det forudsættes, at de to Parters Behov er forskjelligt. For den ugifte Mand og den ugifte Kvinde er Behovet maa-ske ikke væsentlig forskjelligt — i hvert Fald ikke saa meget, at Forskjellen er let at udmaale —, og derfor er Begyndelseslønnen for de kommunale Lærerinder ogsaa rigtig sat lig Begyndelseslønnen for Lærerne. Men efter nogle Aars Forløb, forudsættes det, gifter Læreren sig og faar Familie at forsørge, og hans Løn maa da stige mere end Lærerindens, for at han og hans kunne friste Livet. At gjøre en Forskjel paa den gifte og ugifte Lærer vilde være paa en noget nærgaaende Maade at blande sig ind i private Forhold og kunde som Følge medføre endnu mere vidtgaende Indblandinger med Hensyn til Børnenes Antal o. s. v., man har derfor med Rette nøjedes med at gaa ud fra den afgjørende Deling, den imellem Mænd og Kvinder, af hvilke de første *almindeligvis* ere Familieforsørgere, de sidste ikke.

Hvordan man vil komme til at stille sig, naar det bliver saaledes, at ikke blot Manden, men ogsaa Hustruen skal forsørge Familien, bliver et Spørgsmaal for sig, der ikke ligger for. Det vil dog være rigtigt i nærværende Sammenhæng udtrykkelig at betone, at samtidig med Bestræbelserne for at udvide Kvindens Adgang til Erhverv og i saa Henseende stille hende lige med Manden gaar der lige saa moderne og kultur-

mæssige Bestræbelser ud paa saa vidt muligt at skaane Hustruen og Moderen for en Opgivelse af Hjemmet til Fordel for Erhvervet. Det er baade sandsynligt og ønskeligt, efter de mange Lettelser, der ere komne i den huslige Gjerning, at Udviklingen i nogle Kredse vil gaa i Retning af Hustruens Deltagelse eller forøgede Deltagelse i Erhvervet, men det er at haabe, at den i andre Kredse, de brede Lags, vil gaa i Retning af formindsket Deltagelse i Erhvervet, og fremfor alt bør Hustruens og Moderens Hovedvirksomhed i alle Samfundslag være i og for Hjemmet; det er ogsaa en Misforstaaelse at tro, at Husmoderens Forvaltning af Midlerne og Vedligeholdelse af Hjemmet indeholder en ringere Opgave end Mandens Tilvejebringelse af Midlerne. Men, i hvert Fald, foreløbig er Manden i Reglen Familiens Forsørger, og saa længe dette er Tilfældet, er der, som sagt, intet uretfærdigt i, at den gifte Mand har større Løn for sit Arbejde end Kvinden.

Des værre kan en saadan Forskjel i Lønningerne ikke overalt gennemføres. I alt privat og en stor Del offentligt Arbejde vil man være mere tilbøjelig til at betragte Arbejdet som en Vare og betale det derefter end til at tage Hensyn til Arbejderens Person. Herved fremkommer netop en af de vankekeligste Sider ved Arbejderspørgsmaalet: man gjør selv imellem de mandlige Arbejdere ingen Deling imellem gifte og ugifte Arbejdere og betaler — hvor man kan gennemføre det ved stor Arbejderkonkurrence — hellere den gifte Arbejder med, hvad der kun er tilstrækkeligt for den ugifte, end omvendt. Heri ligger ogsaa en af Hovedindvendingerne mod Kvindens Adgang til Erhverv, man frygter, at den usle Pris, hun i Reglen faar for sit Arbejde, og som knapt nok dækker de ringe Fordringer, hun under fattige Vilkaar er bleven vænnet til at stille til Livet, skal blive normgivende for Betalingen i de forskellige Erhverv. Indvendingen er dog ikke afgjørende. Thi for det første kan man overhovedet lige saa lidt berøve Kvinden som Manden en af de uomtvisteligste Menneskerettigheder, Retten til at arbejde for at leve — til hvilken Ret Pligten at leve for at arbejde danner Komplementet —; hvilke som helst opportunistiske Indvendinger maa her vige for den ubetingede Ret. Men dernæst bør Kvinden, for ikke at ødelægge Arbejdslønnen, netop uddannes i de forskellige Erhverv. Hun vil der ved opnaa at skaffe sig selv en højere Løn, ved ikke i over-

vættes Grad at konkurrere i enkelte Erhverv og ved at kunne optræde mere teknisk uddannet, hendes Konkurrence vil saaledes ikke blive saa faretruende, og den vil i Længden blive modvirket af den Forøgelse i Rigdommene, der skabes ved Kvindernes forøgede og dygtigere Arbejde, hvormed følger større Prisbillighed ogsaa for de Varer, Arbejderne skulle købe, samt ved den Frigjørelse af Kapital, som selve den nedsatte Arbejds-løn fremkalder, en Kapital, der da kan benyttes til at skaffe de ny tilkomne Hænder Arbejde, hvad der atter vil formindske Arbejderkonkurrencen og højne Arbejds-lønnen. Endelig ville Kvinderne, naar de ere heldigere økonomisk stillede end nu, ophøre at falde Mændene til Byrde, og ville derved opveje den foreløbige Nedgang i disses Arbejdsfortjeneste, hvad der selvfølgelig ikke mindst vil spille sin Rolle over for den Del af Erhvervsbyrden, de gifte Kvinder for Tiden have paa sig, og som de jo — efter det oven anførte — ogsaa delvis maa vedblive at bære. (Se i øvrigt om dette Spørgsmaal i sin Almindelighed og om det vanskelige ved Overgangsperioden min Afhandling „Om Kvindens Adgang til Erhverv“, udgivet af Dansk Kvindesamfund, Kjøbenhavn 1886).

Men det bliver altsaa et farligt Udgangspunkt for de kjøbenhavnske Kommunelærerinder at forlange højere Løn paa Grundlag af deres Arbejdes lige Godhed med Mændenes. Thi, som Forholdene endnu ere nu til Dags, vilde en Udbyden af deres Arbejde efter de almindelige Grundsætninger for Kjøb og Salg af Varer muligvis nok kunne føre til, at deres Arbejde blev betalt lige med Mændenes, men det vil da sige lige slet, for alle Parter lavere end nu, eftersom Konkurrencen er stor nok til, at Varen kunde faas billigere. De kjøbenhavnske Kommunelærerinders Løn er bestemt efter et Skjøn om, hvad en ugift Kvinde af Middelstanden kan leve for, et Skjøn, der paa tilsvarende Maade, som ovenfor fremstillet, i nogen Grad kommer ind ved alt personligt Arbejde, men som der des værre langt fra overalt tages berettiget Hensyn til.

Man kan selvfølgelig oprigtig ønske, at Niveauet for Lærerindernes Løn hæves, og at de faa det langt bedre, end de have det, men de kunne, under den bestaaende økonomiske Samfundsordning, kun være glade ved, at deres Løn ikke udmaales som Prisen for en Vare, der skal betales lig den samme Vare, fra hvad Kant den end kommer, men at Lønnen

i hvert Fald bliver fastsat med væsentligt Hensyn til deres samfundsmæssige Existensvilkaar.

Marcus Rubin.

Samraaden eller Særeje.

I Nr. 11 af „Kvinden og Samfundet“ har Hr. Overretssagfører Høgsbro et „Forslag“ vedrørende Ægteskabslovgivningen. Selve Forslaget, der gaar ud paa at faa anordnet lovbefalet Ægtepagt til indbyrdes Bétryggelse mellem de vordende Ægtefæller, kan jeg kun give min fulde Sympati. Men man bliver en Del forundret over, at Hr. Høgsbro her opstiller en Paragraf saalydende: „Ægteskabet gjør ingen Forandring i Ægtefællers Formuemyndighed“ ∴ „gift Kvinde mister ikke sin Formuemyndighed men kan raade over, hvad der er hendes, uden Mandens eller anden Værges Samtykke“, altsaa fremtræder som Talsmand for Kvindens Ret til at raade over, hvad hendes er, medens han dog samtidig sætter sit Haab „til en Lovordning, hvorefter begge Ægtefæller faa lige Ret“ (f. Ex. over Formuen), „saaledes at de skulle være enige om enhver Beslutning, før den har Retsgyldighed“. Der forekommer mig at være noget inkonsekvent heri. Thi naar Hustruen skal have Ret til at raade over, hvad der er hendes, — og heri er jeg enig med Hr. Høgsbro —, saa forstaar jeg ikke, at man samtidig kan kræve *Enighed i Beslutning* mellem Manden og Hustruen for at give denne Beslutning Retsgyldighed. Det forekommer mig, at det ene ophæver det andet.

Naar Hr. Høgsbro sætter sit Haab til en Lovordning, der kræver begge Ægtefællers Samtykke for at give en Beslutning Retsgyldighed, saa er dette jo en meget vidtgaende Fordring om Formuefællesskab, men hvorfor saa begynde Vejen der hen imod med et Forslag, der gaar i Retning af Særeje? Naar man kræver Ret for Hustruen til at raade over egen Formue, da maa man ogsaa indrømme Manden Ret til Eneraadighed over sit, ellers gaa vi hen imod Forhold, der ville give Hustruen større Ret end Manden.